

15-49 Yaş Evli Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Kullandıkları Aile Planlaması Yöntemlerindeki Değişimleri

REPRODUCTIVE CHARACTERISTICS AND CHANGE OF CONTRASEPTIVE USE AMONG THE MARRIED WOMEN BETWEEN 15-49 YEARS OF AGE

Aysun ÖZŞAHİN*, Reyhan UÇKU** Berna MUSAL**

* Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı ABD.,

** Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı ABD., İZMİR

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada İnönü Sağlık Ocağı Bölgesi'ndeki 15-49 yaş grubu evli kadınların sosyodemografik özelliklerinin belirlenmesi ile bölgede sağlık ocağı açıldığında ve bir yıl sonraki aile planlaması yöntem kullanımlarının ve değişimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın yapıldığı yer: Narlıdere Eğitim Araştırma Sağlık Grup Başkanlığına bağlı İnönü Sağlık Ocağı Bölgesi

Materyal ve Metod: Kesitsel ve tanımlayıcı özellikteki araştırma kapsamına Narlıdere Eğitim Araştırma Sağlık Bölge Başkanlığına bağlı İnönü Sağlık Ocağı Bölgesi'nde bir yıl içinde izlenen tüm 15-49 yaş grubu evli kadınlar (1362 kadın) alınmıştır. Kadınların sosyodemografik, doğurganlık özellikleri ve kullandıkları Aile Planlaması Yöntemleri araştırılmıştır.

Bulgular: 1994 yılında kadınların %69.17 yöntem kullanmakta, %45.4'ü etkin yöntem kullanmaktadır. 1995 yılında bu hızlar sırasıyla %75.6 ve %54.3'e çıkmıştır. Rahim içi araç kullanımında bir yıl içinde %7.9'luk artış saptanmıştır. 1995 yılında kadınların %42.3'ünün rahim içi araç kullanılıkları saptanmıştır.

Sonuç: Araştırma grubundaki kadınlarda bir yıl içinde yöntem kullanımında %6.5'lik bir artış görülmektedir. Etkin yöntem kullanımında ve özellikle Rahim içi Araç kullanımındaki artış dikkat çekmektedir. Bu artışın nedenleri ve verilen danışmanlık hizmetini irdelemek amacıyla bölgede ikinci bir araştırma sürdürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kontraseptif yöntemler, etkin yöntemler, Rahim içi Araç

T Klin Jinekoloj Obst 1996, 6: 240-244

Tüm dünyada özellikle gelişmekte olan ülkelerde ana ve çocuk sağlığı ile ilgili sorunlar öncelikle ele alınması gereken sorunlardandır.

Ülkemizin, 1990 nüfus sayımına göre toplam nüfusu 56 4 milyondur ve bu nüfusun %25'inin (14 milyon) 15-49

Geliş Tarihi: 21.10.1995

Yazışma Adresi: Yard.Doç.Dr.Berna MUSAL
Narlıdere Sağlık Grup Başkanlığı
3530 Narlıdere-İZMİR

240

SUMMARY

Objective: In this research sociodemographic, reproductive characteristics, contraceptive use and change of contraceptive use among the married women between 15-49 years of age living in İnönü Health Centre area were investigated.

Institution: İnönü Health Centre Area in Narlıdere Education and Research Health District.

Material and Method: The study is descriptive and cross-sectional. Since the service of health centre in the area has started in 1994, 1362 women were regularly monitored in one year and were examined on sociodemographic, reproductive characteristics, contraceptive use and change of contraceptive use.

Results: At the beginning of 1994, 69.1% of married women were using and kind of contraception and 45.1 % them were using an effective contraceptive method. In the year 1995, these figures have increased to 75.6% and 54.3% respectively. The use of intrauterin devices had clearly increased. In the year 1995, 42.3% of married women were using Intrauterin devices.

Conclusion: In one year period the use of contraceptive methods and especially using an effective method and intrauterin devices had clearly increased. In this area another research, investigating the cause of the increase of contraceptive method use and counselling service is being performed.

Key Words: Contraceptive methods, effective methods, intrauterin devices

T Klin J Gynecol Obst 1996, 6: 240-244

yaş grubundaki kadınlar oluşturmaktadır. Nüfus artış hızı ise binde 21.7'dir, Doğurgan çağıdaki kadınlar ile bebek ve çocukların toplam nüfus içindeki paylarının (%60) büyük olması ve büyüme-gelişme, gebelik, doğum, lohusalık gibi fizyolojik değişimleri nedeniyle bu nüfusun sağlık açısından potansiyel risk taşıması, onların sağlık hizmeti sunumunda öncelikli olarak düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (1). Aşırı doğurganlığın ana ve çocuk sağlığına olumsuz etkileri bilinmektedir.

İstenmeyen gebeliklerin önlenmesinde, aile planlanması hizmetlerinin ulaşılabilirliğinin ve kalitesinin artı-

T Klin Jinekoloj Obst 1996, 6

rilması, danışmanlık hizmetinin ilkelere uygun şekilde sağlanabilmesi büyük önem taşımaktadır.

AMAÇ

Bu çalışmada, İnönü Sağlık Ocağı Bölgesindeki 15-49 yaş grubu evli kadınların: * Sosyodemografik ve doğurganlık özelliklerinin belirlenmesi, ** Bölgede sağlık ocağı açıldığında ve bir yıl sonra aile planlaması yöntem kullanımlarının ve değişimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Kesitsel ve tanımlayıcı özellikteki araştırma kapsamına Narlıdere Eğitim Araştırma Sağlık Grubu Başkanlığına bağlı İnönü Sağlık Ocağı Bölgesinde bir yıl içinde izlenen tüm 15-49 yaş grubu evli kadınlar (1362) alınmıştır. Alt yapı koşulları yetersiz, (hanelerin 2/5'inin şebeke suyu, 1/3'ünün kanalizasyonu yok), nüfus hareketleri göçler nedeniyle oldukça yoğun olan bölgeye daha önce Narlıdere Sağlık Ocağı tarafından hizmet götürülmekteyken, 1993 sonunda bölge merkezine sağlık ocağı açılmıştır. Bölgede sağlık ocağının hizmete başladığı 1994 yılının ilk ayı ile 1995 ilk ayı arasında izlenen 15-49 yaş grubu kadınların sosyodemografik, doğurganlık özellikleri ve kullandıkları aile planlaması yöntemleri araştırılmıştır. 15-49 yaş evli kadın izlem formlarından elde edilen veriler Epi İnfö bilgisayar programında değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

İnönü Sağlık Ocağı Bölgesinde bir yıllık süreç içinde sağlık ocağı ebelerince izlenen 1362, 15-49 yaş evli kadının sosyo-demografik, doğurganlık özellikleri ve yöntem kullanımlarına ait bulgular gözden geçirilmiştir:

Tablo 1. Araştırma grubundaki kadınların yaş gruplarına göre dağılımı

Table 1. Age distribution of women

Yaş Gr.	Sayı	%
15-19	64	4.7
20-24	274	20.1
25-29	265	19.5
30-34	261	19.1
35-39	237	17.4
40-44	115	8.4
45-49	109	8.0
Toplam	1362	100.0

Araştırma grubumuzdaki kadınların %4.7'si 20 yaşın altında, yaklaşık 2/5'si (%36.6) 35 yaş ve üzerindedir. Yaşlarına bağlı olarak potansiyel risk altında bulunan kadınlar %41.3'dür. Kadınların yaş ortalaması 31.45±8.15'dir.

T Klin J Gynecol Obst 7996, 6

Tablo 2. Araştırma grubundaki kadınların eğitim durumları.

Table 2. Educational status of women.

Eğitim	Sayı	%
Okur-yazar değil	664	48.8
Okur-yazar	99	7.2
İlkokul	545	40.0
Orta-lise	54	4.0
Toplam	1362	100.0

Araştırma grubumuzdaki kadınların yaklaşık yarısının (%48.8) hiçbir eğitiminin olmadığı görülmektedir. 1993 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'na göre Türkiye'de 15-49 yaş evli kadınlarda bu oran %27.1'dir(2). Bölgemizdeki 15-49 yaş evli kadınların eğitim düzeylerinin Türkiye ortalamasının çok altında olduğu görülmektedir. Ortaöğrenim gören kadın oranı sadece %4 iken, bölgede yüksek öğrenim görmüş kadın hiç yoktur.

Tablo 3. Araştırma grubundaki kadınların doğurganlık durumları

Table 3. Fertility Status of Women.

Doğan çocuk sayısı	Sayı	%
0	92	6.8
1-2	548	40.2
3-4	412	30.2
5 ve üzeri	310	22.8
Yaşayan Çocuk sayısı		
0	106	7.8
1-2	579	42.5
3-4	437	32.1
5 ve üzeri	240	17.6
Düşük sayısı		
0	1064	78.1
1	180	13.2
2 ve üzeri	118	8.7
Toplam	1362	100.0

Tablo 4. Araştırma grubundaki kadınların yaş gruplarına göre ortalama canlı doğum ve ortalama yaşayan çocuk sayıları

Table 4. The age distribution of mean live birth and live children of women

Yaş	Ortalama yaşayan çocuk sayıları	
	Ortalama Canlı Doğum Sayısı	Ortalama Yaşayan Çocuk Sayısı
15-19	0.89	0.89
0-24	1.49	1.37
25-29	2.83	2.4
30-34	3.26	2.88
35-39	4.09	3.66
40-44	5.05	4.43
45-49	5.40	4.61
Toplam: 1362 Kadın	3.14±2.27	2.81 ±1.93

Araştırma kapsamındaki kadınların %22.8'inin 5 ve daha fazla sayıda canlı doğum yaptığı görülmektedir. Bu oran 1993 TNSA'da %14.1'dir. Bölgemizdeki çok çocuklu kadın oranının Türkiye ortalamasının çok üstünde olduğu görülmektedir. Yaş gruplarına göre ortalama canlı doğum sayısı ile ortalama yaşayan çocuk sayılarını karşılaştırdığımızda, kabaca çocukların hayatta kalma durumlarını değerlendirebiliriz. Tüm yaş gruplarına bakıldığında, canlı doğan tüm çocuklardan (ortalama 3.14) %80'inin araştırma şuasında (ortalama 2.81) hayatta olduğu görülmüştür. Yine 1993 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması ile karşılaştırıldığında (Türkiye'de canlı doğan tüm çocukların %87'sinin araştırma sırasında hayatta olduğu görülmüş- 1993 TNSA) bölgemizde hayatta kalan çocuk sayısının Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir (2).

Araştırma kapsamındaki kadınlardan %78'inin hiç düşüğü yokken, %13.2'sinin 1 düşüğü, %8.7'sinin de 2 ve daha fazla sayıda düşüğü olmuştur. 1993 TNSA kapsamındaki kadınların düşük yapma oranı %21.7'dir. Çalışmamızda da benzer bir rakam elde edilmiştir (2).

Bunların dışında, yaş ve doğurganlıkla ilgili bazı risk faktörleri hakkında da bilgiler elde edilmiştir. Yaşı 35'in üzerinde veya 18 ve altında olanlar araştırma grubundaki kadınların yaklaşık 2/5'ini oluşturmaktadır. 5 ve daha fazla sayıda doğum yapan kadın oranı ise %2.8'dir. Aynı anda her iki riski birden (yaş+5 ve üzeri doğum) taşıyan kadın oranı %17.1'dir. Bölgedeki 15-49 yaş evli kadınların yarıya yakın bir bölümünün okuma yazma bile bilmediği de gözönüne alınırsa, bu kadınların ne kadar yüksek oranda potansiyel risk altında oldukları açıkça görülmektedir. Bu gruba öncelikli olarak hizmet götürmenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5. Araştırma grubundaki kadınların 1994 ve 1995 yıllarında kullanma durumları

Table 5. Contraceptive method use of women in the years 1994 and 1995

AP Yöntemi	Yıllar			
	1994		1995	
Kullanılan	Sayı	%	Sayı	%
Etkin Yöntem	941	69.1	1030	75.6
Etkin Olmayan Yöntem				
Kullanılmayan	421	30.9	332	24.4
Gereksinimi olmayan		14.4		12.2
Kullanılmayan		16.5		12.2
Toplam	1362	100.0	1362	100.0

Araştırma grubundaki kadınlarda herhangi bir yöntemle korunma oranı bir yıl içinde %6.5'lik artış göstererek 1995'de %75.6'a ulaşmıştır. Bu kadınların %45.1'i 1994'de etkin bir yöntemle korunuyorken bu oran 1 yıl içinde %9.2'lik artış göstererek 95'te %54.3'e yükselmiştir. 1993 TNSA'ya göre Türkiye'de 15-49 yaş evli kadınların %62.6'sı herhangi bir yöntemle korunmaktadır (2). Araştırma grubumuzdaki kadınların yöntem kullanımı ve etkin yöntem kullanma oranları 1993 TNSA verilerine göre Türkiye ortalamasının üzerindedir.

1988 yılında Çubuk SEA bölgesinde yapılan bir çalışmada bu bölgede yaşayan 15-49 yaş evli kadınların yöntem kullanma (%75.6) ve etkin yöntem kullanma oranları (%58.1) araştırma bölgemizde bulduğumuz oranların üzerindedir (3).

Tablo 6. Araştırma grubumuzdaki kadınların 94 ve 95 yıllarında kullandıkları yöntemlerin dağılımı.

Table 6. Contraceptive method use of women in the years 1995 and 1995.

Yöntem	Yıllar			
	1994		1995	
Kullanımı	Sayı	%	Sayı	%
Yöntem Kullanan	941	69.1	1030	75.6
RIA	34.4		42.3	
Hap	3.8		3.2	
Kondom	1.8		3.0	
Cerrahi	5.1		5.8	
Yöntem				
Geri Çekme	23.4		20.7	
Takvim, Fital,	0.6		0.6	
Yıkama				
Yöntem Kullanılmayan	421	30.9	332	24.4
Toplam	1362	100.0	1362	100.0

Araştırma bölgesinde 1994 ve 1995 yıllarında kullanılan tüm AP yöntemleri içinde ilk sırayı RIA almaktadır. Son bir yıl içinde yöntem kullanımındaki en büyük değişimin %7.9 ile RIA lehine olduğu görülmüştür. 1988 TNSA araştırmasında Türkiye'de RIA kullanım oranı %14.0 iken, son beş yıl içinde bu oran %4.8'lik bir artış göstererek, 1993'te %18.8'e çıkmıştır. Bölgemizde son bir yıl içinde RIA'daki artış bu oranın oldukça üstündedir .

1988'de yapılan bir araştırmada Etimesgut'ta RIA kullanım oranı %33.2, Gölbaşı'nda ise %22.7 bulunmuştur (5). 1990 yılında dünyada RIA kullanım oranı %12 bulunmuştur. Bu oran gelişmiş ülkelerde % 6 iken, az gelişmiş ülkelerde %13'dür (6). Araştırma grubumuzda İse kadınların yarısına yakını (%42.3) RIA kullanmaktadır.

Araştırma bölgemizde RIA'dan sonra ikinci sıklıkta kullanılan yöntem ise geri çekmedir ve son bir yıl içinde %2.7'lik düşüş göstermektedir. Bölgede en az sıklıkta kullanılan etkin yöntemler kondom (%3.0) ve hap'tır (%3.2).

1993 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına göre ülkemizde tüm AP yöntemleri içinde en sık kullanılan yöntem geri çekmedir; bölgemizde ise en sık kullanılan yöntem, etkin bir yöntem olan RIA'dır (2). İnönü Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 yaş ve altında evli kadınların eğitim düzeylerinin çok düşük olması, 35 yaşın üstünde- 18 yaş ve altında doğum yapanların oranının yüksek olması 5 ve daha fazla sayıda doğum yapanların oranının yüksek olması gibi pek çok risk faktörünü taşımasına rağmen, bölgede herhangi bir yöntemle korunma oranı, etkin yöntemle korunma oranı ve etkin yöntem içinde de RIA kullanımı 1993 TNSA verilerine göre Türkiye verilerinin üzerindedir,

inönü Sağlık Ocağı bölgesi 1993 öncesinde Narlıdere Sağlık Ocağından düzenli olarak hizmet almakta iken, bölgede nüfus hareketliliğinin çok yoğun olması, gecekondulaşmanın artmasıyla birlikte ulaşılabilirliğinin

zorlaştığı gözlenmiştir. 1993'ün son aylarında, bölgenin merkezine sağlık ocağının kurulmasıyla ebelerin bölgeye ulaşımı kolaylaşmış, ebe başına düşen nüfus azalmış, hizmetin kalitesi artmıştır. Halk için de sağlık ocağının ulaşılabilirliği artmıştır. Bölgede AP yöntem kullanımındaki olumlu değişimde bu etkenlerin katkısı olduğu düşünülmektedir.

1994 yılında RIA kullanan kadınların %88.3'ünün 1995 yılında aynı yöntemi kullanmaya devam ettikleri gözlenmektedir. 1994 yılında etkin olmayan yöntem kullanan kadınların %15.6'sının, yöntem kullanmayanların ise yaklaşık 1/4'ünün RIA kullandığı dikkate çekmektedir. 1994 yılında etkin olmayan yöntem kullanan kadınların yaklaşık 1/4'ünün 1995 yılında RIA ve diğer etkin yöntem kullandıkları görülmektedir. 1995 yılında kadınların yarısına yakını (%42.3) RIA kullanmaktadır. RIA dışındaki etkin yöntemlerde bir yılda %1.3'lük artış saptanmıştır. Yani RIA dışındaki etkin yöntem kullanımında belirgin bir artış gözlenmemektedir.

Genel olarak aile planlaması yöntemi ve RIA kullanımındaki artış hizmet açısından olumlu bir gösterge olmakla birlikte, diğer etkin yöntemlerin kullanımının az olması sağlık personelinin tüm yöntemler içeren genel danışmanlık hizmeti vermek yerine kadınları etkin ve kolay uygulanan bir yöntem olan RIA'ya yönlendirme olasılığını düşündürmektedir. Bu nedenle araştırma grubuna yöntem değişimlerinin nedenlerinin ve danışmanlık hizmetlerinin incelenmesi amacıyla ikinci bir çalışma planlanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

•Araştırma grubundaki kadınlarda bir yıl içinde aile planlaması yöntemi kullanımı artmıştır.

*Etkin yöntem kullanımı %45.1'den %54.3'e yükselmiş, etkin olmayan yöntem kullanımı ise %24.0'den %21.3'e düşmüştür.

•Rahim İçi Araç kullanımında bir yılda önemli bir artışın nedenleri ve kadınların aldığı danışmanlık hizmetini incelemek amacıyla ikinci bir araştırma planlanmıştır. Bu çalışmada ortaya çıkan bulgular ışığında sağ-

Tablo 7. Araştırma grubundaki kadınların 1994 ve 1995 yıllarında kullandıkları yöntemlere göre dağılımları
Table 7. Distribution of contraceptive method use women in the years 1994 and 1995

1994 Yılında Kullanılan Yöntemler	1995 Yılında Kullanılan Yöntemler									
	RIA		Diğer etkin yöntemler		Etkin olmayan yöntemler		Yöntem Kullanmayanlar		Toplam	
	sayı	%*	sayı	%*	sayı	%**	sayı	%*	sayı	%**
RIA	413	88.3	14	3.00	188	3.8	23	4.9	468	34.4
Diğer etkin yöntemler	8	5.6	112	76.7	14	9.6	12	8.2	146	10.7
Etkin olmayan yöntemler	51	15.6	23	7.0	208	63.6	45	13.8	327	24.0
Yöntem kullanmayanlar	104	24.7	15	3.5	50	11.9	252	59.9	421	30.9
Toplam	576	42.3	164	12.0	290	21.3	332	24.4	1362	100.0
Satır%'si										
Kolon %'si										

lık personeline aile planlaması yöntemleri ve danışmanlığı konusunda interaktif eğitim yöntemlerinin kullanıldığı bir eğitim programının yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Bertan M, Güler C. Halk Sağlığı Temel Bilgiler, Ankara, 1995.
2. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 1993, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, Ankara, 1994.

3. Kırcalıoğlu N, Özcebe H, Dervişoğlu A. Çubuk Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgesinin Ana Çocuk Sağlığı Ölçütlerinin irdelenmesi ve Türkiye ile Karşılaştırılması, Nüfus Bilim Dergisi, 1991; 13: 65-80.
4. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü, Ankara. 1988.
5. Tezcan S, Enünlü T, Doğan B, Bumin C. Ankara'nın iki bölgesinde bazı kontraseptif yöntemlerin kullanılma ve bırakılma hızları, Nüfus Bilim Dergisi, 1992; 14: 53-75.
6. Shah I. The Advence of the Contraceptive Revolution. World Health Statistics quart. 1994;47.